

DVA KATEKIZMA INOČENCA GRGIĆA DUBROVČANINA

Franjo Emanuel Hoško

Inočenc Grgić naziva sebe Dubrovčaninom, premda je 1691. rođen negdje na ušću Neretve.¹ Nije on zaboravio svoju postojbinu, nego je duboko urastao u život Dubrovačke Republike, dubrovačke nadbiskupije i dubrovačke franjevačke provincije, pa se u naslovu prvog izdanja svog *Nauka krstjanskog kratkog* /1745./ opravdano prozvao Dubrovčaninom.² Grgić je već u djetinjstvu došao u Dubrovnik i ondje 10. VII. 1712. pristupio franjevcima. Tada je krsno ime Juraj zamijenio s redovničkim imenom Inočenc. U samostanu Male braće završio je školovanje za svećenika i ondje proveo gotovo sve godine života. U tom samostanu je na franjevačkoj bogoslovnoj školi bio profesor, a dva puta samostanski starješina, gvardijan. U dubrovačkoj franjevačkoj provinciji obavljao je dužnost definitora, učitelja novaka, provincijskog komesara i nadzornika provincijske sukname. Bio je osoba povjerenja provincijala /1716–1719./ i kasnije dubrovačkog nadbiskupa Anđela Franchia /1674–1751./ pa ga je pratio u diplomatskoj misiji u Beč kamo ga je od 1726. do 1728. bila poslala Dubrovačka Republika. Posljednjih šest mjeseci života Grgić je bio vezan uz postelju, nakon što ga je udarila moždana kap. Umro je 15. I. 1776. u Dubrovniku.

Grgić je priredio i tiskom objavio dva katekizma. M. Pantić piše: Grgićeva "dva katekizisa, mali, namenjen vernicima, iz 1745, i veliki za sveštenike, 1750. u stvari su slobodni prevodi i parafraze katihizisa kardinala R. Belarmina."³ Ova Pantićeva tvrdnja samo je djelomično točna. Mali katekizam Grgićev, tiskan pod naslovom *Nauk kaerstjanski kratak Slovin-skomu Narodu odkriven najprije Kako bi slo-scen po naredbi Svetoga Oza Pape Clementa VIII. poslje kratko uvjeganje sa dječize nedorasle koja paervi put imaju pristupiti na Svetu*

¹ MIROSLAV PANTIĆ, Grgić Inočencije, u: Leksikon pisaca Jugoslavije, 2, Novi Sad, 1979., 302. – Stariji pisci navode da se Grgić rodio deset godina ranije, u sp. GIOVANNI EVANGELISTA CUSMICH: Cenni storici sui minori osservanti di Ragusa. Trieste, 1864., 52, 53; BENVENUT RODE: Necrologium fratrum minorum de Observantia Provinciae S. Francisci Ragusii, u: Analecta franciscana, 6/1914/85.

² Prema ŠTEFANIĆU Grgić se i u velikom katekizmu u samom naslovu naziva "Dubrovčaninom", u sp. Vjekoslav ŠTEFANIĆ: Bellarmino–Komulovićev Kršćanski nauk, u: Vrela i prinosi, 8/1938/30. – No, u drugom izdanju malog Grgićevog katekizma, koje je priredio dubrovački nadbiskup Nikola Bani, izostavljen je toponim uz njegovo prezime, a uz ime i prezime dana je imenica "Malobraćanin".

³ PANTIĆ: Grgić Inočencije, 302.

Ispovjes i Pricestjenje Sloceno po naredbi Svetoga Oza Pape Benedikta XIII. Sve istomaceno u nasc Slovinski Jesik sa koris Pravovjernieh. Po Ozu Fra Innocenzu Gaerghicju Dubrovcaninu Reda Svetoga Franceska. U Mlezjeh MDCCXLV..., očitno je namijenjen poučavanju djece, kako to pokazuje dodatak u pouci za prvu ispovijed i pričest.⁴ *Nauk kršćanski kratak* doista je prijevod i donekle parafraza Belarminove *Dottrina christiana breve* /Rim, 1597./, ali Grgićev veliki katekizam, *Nauk kršćanski obilan*, uopće ne slijedi Belarmina, nego je izričito ovisan o talijanskom katekizamskom piscu Pietru Vanniju.⁵

Grgićev *Nauk kršćanski kratak* usporedio je s Belarminovim katekizmom i nekim hrvatskim prijevodima tog katekizma V. Štefanić te zatim opravdano upozorio: Grgić "je proširivao pojedina mjesta teksta da ih bolje objasni, a zatim je na nekoliko mjesta dodavao veće odlomke, za koje smo utvrdili da su skraćeni pasusi velikoga Bellarminovog katekizma. Na pr. na kraju I. poglavlja 'od svrhe krstjanina' dodao je preko dvije stranice /str. 8–10/."⁶ Štefanić je djelomično usporedio Grgićev prijevod i s prijevodom Mateja Divkovića i također ustanovio da Grgić proširuje svoje tekstove i u odnosu na taj prijevod.⁷ Grgićeva proširenja izvornog Bellarminovog teksta sadržajno ne mijenjaju sam tekst; ona nastoje da katekizam bude razumljiviji i prihvatljiviji onima koji će se njime služiti. Tako na kraju samog uvoda dodaje pitanje o glavnim vjerskim istinama i odgovara da su tri "poglavite istine naše svete vjere koje ima vjerovati i znati svaki kršćanin: jedinstvo i trojstvo Božje, upućenje i smrt Isukrsta i da je Bog nadaritelj dobrih i pedelsnik opakih" /str. 2,3/. Određenu pedagošku vrijednost ima opsežniji odgovor na pitanje: "Tko je složio i učio ovo vjerovanje?" Odgovor glasi: Dvanaest apostola "onda kad hotjahu pripovjedati vangjelje sveto; što se zovu /tj. zato se zovu/ dvanaest članka svete vjere krstjanske". Tada slijedi pitanje: "Zašto su ga učinili?" Odgovor je jednostavan: "Za uvježbati nas u vjeri i zakonu Isukrstovom."/4/ U uvodnom dijelu poglavlja o ufanju opet Grgić umeće dva pitanja s odgovorima, a na pitanje o sadržaju ufanja odgovara: "Ufam imati život vječni koji se osobitim

i poglavitim načinom stječe i dobiva najprije po milosti Božanstvenoj a paka po činjenju našjeh dobrieh djela koja se čine po milosti Božjoj" /14,15/. Dodao je Grgić i objašnjenje o nastanku molitve Zdravomarija /18/, a na pitanje: tko je Djevica Marija? – odgovara: "Ona jest prava i istinita Majka Božja, puna milosti i svake kreposti, kraljica nebeska i zemaljska, koja se moli za nesrećnike Sinu svojemu, Gospodinu našem" /19/. U želji da katekizam sadrži dostatne informacije o liturgijskom kalendaru Grgić spominje dane vigilijske kao prosne /23/, a zbog običaja da se kod nedjeljne mise zajednički u crkvi izgovaraju pojedini vjerski obrasci on katekizamskom tekstu dodaje djela vjere, ufanja, ljubavi i kajanja /32/. Uz spomenute promjene Grgić je razdijelio katekizamsko tumačenje o grijehu na posebne naslove pa tako napose tumači grijeh protiv Duha Svetoga /30/ i zatim grijeh koji vape u nebo /31/.

Drugi dio Grgićeve knjige, kako je već istakao Štefanić,⁸ sadrži još tri poglavlja. Prvo je uputa za pripremu na prvu ispovijed /35–52/ i sadrži, dijaloški razrađena, slijedećih šest naslova: "od držanstva" /35–39/, "od iskušanja od duševnosti" /39–42/, "od bolesti", tj. pokajanja /42–45/, "od ispovjesti" /45–49/, "od pokorne zadovoljnosti" /50–51/ i "od odrešenja pokornoga" /51–52/. Drugo poglavlje u daljnjih šest naslova razlaže upute za pripremu na prvu pričest /53–68/: "od izvrsnosti Eukaristije" /53–57/, "od ploda" /57–58/, "od pripreme na pričest" /58–60/, "od držanstva primati" /61–62/, "od pričestćenja" /62–64/ te o različitim djelima prije i poslije pričesti /64–68/. Treće poglavlje isc-

⁴ Veliki Grgićev katekizam u predgovoru, koji je pisao sam Grgić, jasno i izričito ističe da je autor "prvi nauk napisao za manju ducu da ga nauče napamet" /str. VIII./.

⁵ Stoga se pitanje ovisnosti zapravo pomiče dalje pa treba pitati o kojem je autoru ovisan Vannijev katekizam. Usporedbom Vannijevog katekizma s Bellarminovim velikim i tzv. Tridentiskim katekizmom može se ustanoviti da Vanni u sadržaju i rasporedu slijedi Tridentiski katekizam.

⁶ ŠTEFANIĆ: Bellarmino–Komulovićev Kršćanski nauk, 30.

⁷ ISTO, 31–33.

⁸ ISTO, 30.

rpljuje dio sadržaja onodobnih molitvenika: litanije Bl. Dj. Marije /69–71/, pjesme s molitvama sv. Franji Asiškemu, Antunu Padovanskom, Franji Solanskomu, Paškalu Bajlonskomu i Margariti Kortonskoj /71–76/ te jutarnje i večernje molitve /76–80/.

Pet godina poslije *Nauka kršćanskog kratkog* objavio je Grgić svoj veliki katekizam pod naslovom *Nauk kaerstjanski obilan slovinskomu narodu otkriven i obilno istomačen id est doctrinae christianae explicatio copiosa illyiricae nationi per R.P.F. Innocentium Gaerg-hich Ordinis Minorum Regularis Observantiae Ragusinae Provinciae. U Mlezjeh 1750.* U pozdravnoj riječi "štioću" napominje da je ovaj katekizam namijenjen za "poraslu djecu i onu čeljad koja jezike inostrane ne razumiju i bez razgovora duhovnih i podpuna uvježbavanja u nauku krstjanskomu po kućah njihovih tuguju" /str. VIII./. Uvod još sadrži posvetu knjige nadbiskupu Anđelu Franchiju /V–VII./ i pohvalu Grgiću koju je napisao Stjepan Šuljaga /X, XI./ te dvije rasprave o koristi čitanja duhovnih knjiga /XII–XIV./ i štetnosti čitanja knjiga ispraznog sadržaja /XIV–XVI./, a završava s odobrenjima Grgićevog spisa sa strane crkvenih vlasti /XVII–XX./. Katekizam je razdijeljen u četiri dijela: prvi ima 21 "vježbanja više prve kreposti Bogoslovne, to jest više vjere", drugi 9 "više ufanja", treći 13 "više ljubavi Božje i iskrenje" i četvrti 22 "više dobjeh djela krstjanskjeh".

Sam Grgić u uvodu priznaje da je njegov katekizam kompilacija, ali ipak ne spominje izričito kojim se je djelom služio u sastavljanju svog spisa: "Sve što sam reko, sve sam iz svetih skupa otaca i cerkvnjeh naučitelja izvadio. Nije, dakle, bila moja misao prilagat novi ures djelu od prije dovršenu, da mu samo na našega slovinskoga jezika kipe pristojati kroj učiniti" /VIII./. No, ako se Grgićev *Nauk kršćanski obilan* usporedi s vrlo raširenim katekizmom talijanskog pisca Pietra Vannija *Ristretto del Catechismo in pratica accomodato alla capacita de' giovannetti /Venezia, 1711./, onda je odmah jasno da je Grgić u najvećem dijelu doslovno preveo taj Vannijev katekizam!⁹ Vanni je svoj *Ristretto* razdijelio u tri dijela: o vjeri*

/21 tema, str. 1–118/, o ufanju /8 tema, str. 119–165/ i o ljubavi, tj. zapovijedima i sakramentima /16 tema, str. 166–315/. Grgićev katekizam ima, dakle, deset "vježbanja" više nego *Ristretto*. U prvom dijelu o vjeri broj tema je isti, ali je izmijenjen sadržaj druge teme: umjesto teme o najopćenitijim kršćanskim dužnostima, koju tumači Vanni, Grgić ima temu o "potrebnosti nauka krstjanskoga". U drugom dijelu katekizma o ufanju Grgić slijedi Vannijev tekst i raspored sve do kraja poglavlja, a onda kao 30. temu dodaje izvornu raspravu o "molitvi pametnoj". Tu temu ne razrađuje po Vannijevoj metodi koja najprije katekizamski sadržaj razlaže u dijalog između vjeroučenika i vjeroučitelja i zatim dodaje jedan ili više primjera na tu temu. Grgić umjesto takvih primjera ima četiri "zabilježenja" /123–125/ i onda tumačenje triju dijelova molitve promišljanja, a svaki od tih dijelova razvrstava u po tri različita čina. Tako "pripravljanje" ima ove dijelove: poklonjenje, poniženje i zazivanje; samo "promišljanje" sadrži: ukazanje, prošnju i odluku, a "završanje" uključuje: zahvalu, prikazanje i prošnju /126–133/. Nakon ovih tumačenja Grgić je naveo obrasce djela vjere, ufanja, ljubavi i kajanja /134, 135/, a zatim kratko razradio "poglavlja aliti punti koja se imaju razmišljati u molitvi pametnoj". Ti "punti" su slijedeći: kazna za grijeh, zloća grijeha, četiri posljednje stvari čovjekove /136–142/, otajstva života i smrti Isusove /143, 144/ pa otajstva krunice i na kraju poglavlja o Božjim darovima, tj. stvaranju, uzdržavanju, otkupljenju, spasenju, opravdanju i nagradi /151–156/. Kad razlaže otajstva krunice, Grgić za svako od petnaest otajstava nudi po tri različite teme, što svakako svjedoči da je u njegovo vrijeme molitva krunice bila česta i obljubljenaa /144–150/.

Vannijev treći dio *Ristretta* Grgić dijeli u svom katekizmu u treći dio o ljubavi i četvrti dio o dobrim djelima. Treći dio katekizma kod Grgića završava s 43. temom o evanđeoskim

⁹ Piscu prikaza bilo je dostupno šesto izdanje *Ristretta*, objavljeno u Veneciji 1736.

savjetima /213–215/, a tu temu Vanni nema. Vanni također nema ni početne dvije teme Grgićevog četvrtog dijela katekizma o dobrim djelima i općenito o sakramentima /216–232/. U tom dijelu katekizma Grgić inače najviše odstupa od svog predloška i razlaže napose još ove teme koje Vanni nema pod zasebnim naslovima: o bogoslovnim i glavnim krepostima i darovima Duha Svetoga /271–280/ te o tjelesnim požudama i četiri posljednje stvari čovjekove /296–313/, a Vannijevu temu o grijehu općenito dijeli u dvije teme: o grijehu općenito i o smrtnom grijehu napose /281–289/.

Kad Grgić razlaže četiri posljednje stvari čovjekove, donosi prijevod himna "Dies irae" u stihovima /305–307/ i kod toga naglašava da se prepjev može pjevati na koralni napjev. U razlaganju te teme postavlja i pitanje o smrti. Odgovara da smrt "hoće reći jedno razlučenje duše od tijela i jedno općeno izbavljenje od rodbine aliti rodstva, prijatelja, bogatstva, časti, počašćenja i od rodnog mjesta i vrata od vjekuvječanstva s istinostim za nigda već ne povratiti se u ovi umrli život." Zatim na pitanje, zašto se smrt slika "aliti penga s kosom u ruci", odgovara: "Za ukazat nam da kako čovjek s onim krivim govoždem u poljima, livadama i njivama kosi i žnje svaku vrstu od trava, a tako i smrt u svijetu ubija sve: toliko mladje koliko starije, toliko bogate koliko uboge, toliko naučne koliko nenaučne, redovnike i svjetovnike" /299/.

Grgićevi katekizmi pisani su u dubrovačkom govoru; jezik ima mnogo tuđica talijanskog porijekla, a pravopis je vrlo kompliciran i svakako naslonjen na talijansku grafiju, u to doba uobičajenu u Dubrovniku. *Nauk kršćanski kratak* dugo je bio u uporabi na području dubrovačke nadbiskupije, i to baš Grgićev prijevod Bellarminovog teksta,¹⁰ premda je i inače na

dubrovačkom području bila veoma duga tradicija upotrebe Bellarminovog katekizma.¹¹ Kako je opet *Nauk kršćanski obilan* bio prikladan ne samo za poučavanje u katehizaciji nego i za katehetske propovijedi, može se opravdano pretpostavljati da su Grgićevi katekizmi u velikoj mjeri bili na korist vjerskoj formaciji katolika na dubrovačkom području kao i u cijeloj južnoj Dalmaciji.

---

10 Šest i pol desetljeća nakon prvog izdanja Grgićevog prijevoda Bellarminovog malog katekizma dao je *Nauk kršćanski kratak* ponovno izdati dubrovački nadbiskup Nikola Bani /1800–1815./. Naslov Grgićevog malog katekizma djelomično je izmijenjen: *Nauk karstjanski sloscen* po naredbi S. Oca Pape Klementa VIII od kardenala Bellarmina i *Kratko uvjescbagne* o parvoj ispovjesti i pricestjegnju djece nedorasle slosceno po naredbi Benedikta XIII. A sve slovinski istomaceno po ozu Innocenzu Garghicju Malobrahjaninu. Drugo pritjesctegne od mnogo isopacegnaa ispravljeno. Dubrovniku 1811.

Nadbiskup Bani u početku tog izdanja objavljuje svoju odluku o katehizaciji na području dubrovačke nadbiskupije i stonske biskupije te određuje da se u vjeronaučnom poučavanju mora koristiti kao priručnik ovaj Grgićev prijevod Bellarminovog katekizma i zabranjuje upotrebu drugih katekizama na području svoje pastirske vlasti /str. III–VI./.

11 U Dubrovniku je u tiskari Carla Antonia Occhija 1783. tiskan prijevod Bellarminovog malog katekizma pod naslovom: *Nauk hristjanski kratak sloscen* po naredjenju Svetoga Oca Pape Klementa Osmoga od Prijesvjatl. Roberta Bellarmina Svete Rimske Zarkve Kardenala. Ragusa, 1783. Štefanić, prosuđujući jezik prijevoda, misli: "Možda je pri tom poslu izdavač zavirivao i u tekst Grgićeva nauka iz g. 1745, ali se držao Komulovićeve osnove." *Usp. Bellarmino–Komulovićeve nauk*, 28.

Štefanić spominje da su bibliografi nakon drugog izdanja Grgićevog prijevoda zabilježili i prijevod Bellarminovog malog katekizma, tiskan 1824. u Dubrovniku, a posljednji takav prijevod objavljen je 1880. u Dubrovniku /usp. Isto, 28, 29/.